

טלטול בשבת לאנשים עם מוגבלויות

ליאור אליאסי
רב בהר ברכה

- א. סומא עם מקל נחייה
- ב. יציאה עם מקל הליכה
- ג. סומא שאינו יכול ללכת בלי מקל
- ד. יציאה בכיסא גלגלים
- ה. יציאה עם כלב נחייה
- ו. יציאה עם מכשיר שמיעה
- ז. כבוד הבריות
- ח. סיכום

חלק מבעלי המוגבלויות נזקקים לעזרים חיצוניים כדי לצאת מביתם. כידוע, ההלכה אוסרת הוצאת חפצים מרשות לרשות, וחלה הגבלה על הוצאת דברים כדי לסייע להם ביציאתם מהבית. במאמר זה נעסוק בשאלה אם מותר לצאת בשבת במקום שאין בו עירוב עם עזרים שונים.

א. סומא עם מקל נחייה
הגמרא (ביצה כה ע"ב) אוסרת על עיוור לצאת עם מקל נחייה הן בשבת הן ביום טוב:

אין הסומא יוצא במקלו.

הראשונים נחלקו בטעם האיסור: לדעת רש"י (ד"ה אין הסומא) אסור לעיוור לצאת במקלו מפני שנחשב לדרך חול, שהרי עושה כך בכל ימות השבוע, ויש בזה זלזול ביום טוב. לעומת זאת, לדעת הרשב"א (עבודת

הקודש, בית מועד שער ג) אסור לעיוור לצאת במקלו מפני שיכול ללכת גם ללא מקל ולכן יש בזה הוצאה שלא לצורך.
השולחן ערוך (או"ח שא, יח) אסר על סומא לצאת עם מקל מפני שיכול ללכת גם בלעדיו. בהלכות יום טוב הביא המשנה ברורה (תקכב ס"ק ב) את הטעם של זלזול ביום טוב.

ב. יציאה עם מקל הליכה

בגמרא שבת (סה ע"ב):

הקיסע יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר. ור' יוסי אוסר.

השולחן ערוך (או"ח שא, טו) פסק כר' יוסי שאסור לקטוע רגל לצאת עם רגל תותבת בשבת.
טעמו של ר' יוסי, לפי חלק מהראשונים, הוא שהרגל התותבת משמשת לנוי בלבד והאדם יכול ללכת בלעדיה. אם כן, מה באשר לקביים וכר' שהאדם זקוק להם להליכה ממש ולא לנוי בלבד? בעניין זה פסק השולחן ערוך (שם טז):

קטע בשתי רגליו ומהלך על שוקיו ועל ארכבותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו, יוצא בהם בשבת.

כיון שבעבורו נחשבות הסמוכות למנעל ובגד ולחלק מגופו, אין חשש שיטלטלם ויוציאם שלא לצורך.
בסעיף יז פסק השולחן ערוך:

חיגר שאינו יכול לילך בלא מקל, מותר לילך בו אפי' אינו קשור בו.

וטעם ההיתר הוא שאינו יכול בלא המקל.

על כן ממשיך השולחן ערוך:

אם אפשר לו לילך זולתו ואינו נוטלו אלא להחזיק עצמו, אסור.

אם יכול ללכת ללא המקל, אסור לו לצאת עמו, כפי שנאסר לעיל לסומא לצאת עם מקל הליכה, שהרי יכול ללכת בלעדיו. כאשר אינו יכול ללכת בלי עזרה, נחשבת העזרה לחלק מבגדיו ולכן אין בזה טלטול, אך כאשר יכול ללכת בלי עזרה - נחשב לטלטול.

ג. סומא שאינו יכול ללכת בלי מקל

כפי שהובא לעיל, אסור לסומא ללכת עם מקל מפני שיכול ללכת בלעדיו. כיוון שכך, מדויק ערוך השולחן (או"ח שא, עב) כי סומא התלוי במקל ואינו יוצא בלעדיו, אין המקל נחשב למשוי ומותר לטלטלו. לדוגמה, סומא ההולך בדרך חדשה שאינו מכירה, מותר לו לצאת עם המקל בשבת. על פי דיוקו של ערוך השולחן, מדויק הרב פיינשטיין (אגרות משה או"ח חלק ד סי' צ) שזקן שיכול ללכת גם בלא המקל אך רוצה ללכת מרחק רב שלא יוכל ללכתו בלא המקל, יותר לו לצאת עם המקל. מטרת המקל אינה סיוע בעלמא אלא האדם זקוק לו ולכן אינו נחשב למשוי.

ד. יציאה בכיסא גלגלים

כאמור, כאשר האדם תלוי במקל נחשב המקל למנעל או גופו של האדם, ולכן מותר לו לצאת עמו. אך יש לשאול: האם מותר לאדם לצאת עם כלי עזר רק כאשר הכלי מאפשר לאדם ללכת ככל אדם, או שדי בהגעה ממקום אחד למשנהו וכל תלות שתשנע אותו, גם בלא הליכה ממש, מותרת? נפקא מינה היא כיסא גלגלים. כיסא גלגלים עוזר לאדם להתנייד מחוץ לביתו והוא תלוי בו, אולם בניגוד למקל האדם יושב והכיסא הוא שמנייד אותו.

הבן איש חי (רב פעלים ח"א או"ח סי' כה) והרב פיינשטיין (שם) התירו לצאת עם כיסא גלגלים כיוון שהוא נחשב למנעלו של האדם, שהרי בלי הכיסא לא יוכל ללכת כלל. הכיסא נחשב טפל לגופו של האדם. אולם הרב פרנק (הר צבי ח"א סי' קע) סובר שאין כיסא גלגלים דומה למקרה של חיגר הרוצה לצאת עם מקל. כיסא גלגלים אינו עוזר לאדם ללכת ולכן אינו חלק מגופו או מנעלו של האדם. לכן, לדעתו, אין לצאת עם כיסא גלגלים.

ה. יציאה עם כלב נחייה

השולחן ערוך (או"ח שח, לט) פוסק שבעלי חיים נחשבים מוקצה ואסור לטלטלם. אולם פוסקי זמננו¹ התירו בכל זאת לצאת עם כלב נחייה בשבת.

1 שמירת שבת כהלכתה פרק יח הערה סב, וסיים שיש לשאול שאלת חכם; ילקוט יוסף הלכות שבת חלק ב סעיף נט; מנוחת אהבה חלק ג סעיף מט.

טעם ההיתר הוא על פי דברי השולחן ערוך² שמותר לצאת עם בעל חיים והרצועה שלו. אין זה נחשב למשוי מפני שהכלב נושא את עצמו ואחיזת הרצועה היא דרך תשמישו. לכן נחשב הכלב כמלבושו או כמנעלו של האדם, ומותר לסומא לצאת עם כלב נחיה בשבת.

ו. יציאה עם מכשיר שמיעה

בשור"ת מנחת יצחק (ח"א סי' לז) התיר יציאה עם מכשיר שמיעה בשבת. הטעם הוא שמכשיר השמיעה נחשב לאוזנו של החרש כשם שהמקל נחשב לרגלו של החיגר. הואיל והחרש זקוק למכשיר השמיעה, אין חשש שיוציאו מאוזנו.

מה ההבדל אפוא בין חרש עם מכשיר שמיעה לבין סומא עם מקל נחיה? הלא גם החרש יכול עקרונית לצאת ללא מכשיר השמיעה? אכן הרב פרנק³ אסר יציאה של חרש במכשיר שמיעה בדיוק מהסיבה הזאת – הואיל והחרש יכול ללכת גם ללא מכשיר השמיעה, והמכשיר רק מסייע לו ומונע ממנו פחד, אין לדמות זאת למלבוש או מנעל של אדם, ואסור.

אולם במנחת שלמה (תנינא ב-ג סי' כו) התיר מסיבה אחרת: הואיל והמכשיר מהודק הדק היטב לגופו של האדם, אין זה גרוע מקמע שמותר לצאת בו בשבת ואין בו חשש טלטול.

ז. כבוד הבריות

אגב המחלוקת אם מותר לצאת עם מכשיר שמיעה, יש לציין את טעמו של הציץ אליעזר (ח"ו סי' ו, ג) שהתיר יציאה עם מכשיר שמיעה בשבת משום כבוד הבריות:

לפי"ז הרי נדמה דאין לך כבוד הבריות גדול מזה כמניעת בושח ובזיון מהחרש מאי שמעו לקול המדברים אליו, דאין לתאר גדול

2 או"ח שה, ה: "בעלי השיר כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות שיש להם כמין אצעדה סביב צוארן וטבעת קבועה בה ומכניסין בה רצועה ומושכין אותם בה, מותר שיצאו בשיר הכרוך על צוארן ויכולים למשכם בהם".

3 מובא במנחת יצחק ח"ב סי' קיג.

החרפה ובושת הפנים ואי הנעימות הנגרמת לו מדי בואו בין הבריות, ולכן אפשר לפי"ז להתיר ממילא טלטול המכשיר.

אם כן, האם נוכל לומר זאת גם לגבי סומא, שיהיה מותר לו לצאת עם מקל בשבת משום כבוד הבריות?

כפי שראינו לעיל, אין היתר יציאה לסומא עם מקל בשבת. אולם עיון בתשובתו של הרב פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ה סי' יט) מעלה שאף שאסורה היציאה עם מקל בשבת, אנשים נוטים להקל, וצריך עיון בזה:

והאינשי מקילין בזה שכל מי שקשה לו לפניו ההילוך אף שיכול לילך בלא מקל יוצאין במקל ואף במקום שליכא עירוב. וצ"ע בזה כי נוטה להחמיר זה למעשה אפילו לסומא וכ"ש לסתם אינשי. וכבר נתפשט היתר שלא שייך למחות דמוטב שיהיו שוגגין, ובפרט אצלנו בזה"ז שכמעט ליכא רה"ר גמור האסור מדאורייתא ומ"מ צ"ע.

ח. סיכום

בעלי מוגבלויות התלויים בכלי עזר ובלעדיהם לא יוכלו לצאת, מותרים לצאת בהם בשבת. למשל, מקל או קביים נחשבים לרגלו או מנעלו של האדם התלוי בהם. אולם כלי עזר המסייע בלבד ויש לאדם יכולת לצאת בלעדיו, כגון רגל תותבת או מקל נחייה, יש לאסור. כלב נחייה – נפסק שמותר לצאת עמו בשבת.

באשר לכיסא גלגלים נחלקו הפוסקים אם ההיתר קיים רק כשכלי העזר יכול להיחשב למנעלו של האדם, וכיסא גלגלים איננו כזה, או כל סיוע שהאדם אינו יכול בלעדיו נחשב למנעלו.

במכשיר שמיעה נחלקו אם לדונו כמנעלו של האדם, שהרי אדם יכול לצאת גם בלעדיו.

לכאורה, על פי העיקרון שקבע הציץ אליעזר להתיר משום כבוד הבריות, אפשר היה לתת היתר גורף לכל בעלי המוגבלויות לצאת עם כל דבר המסייע להם. אולם אף שאין לפסוק כך להלכה, בכל זאת הרב פיינשטיין נשאר בצ"ע, מפני שעצם המורכבות והיציאה המגבילה את האדם – מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

